

REVISTA „ORVOSI HETILAP“ ȘI DEZVOLTAREA MEDICINII MAGHIARE

Spielman József

„Cine vede în istorie sau în evenimentele zilnice, — fie în lucruri mari, fie în lucruri mici, — numai opera voinței, capriciilor sau intereselor personale ale unor anumiți oameni, acela greșește. Puterea constringătoare a relațiilor... spiritul epocii și al poporului, sau oricum am numi forțele întregii istorii umane determină mult mai degrabă apariția propriilor lor oameni și le fixează sarcini și scopuri de urmat decît invers“.

Markusovszky Lajos

I

Revista Orvosi Hetilap, pionerul și oglinda fidelă a dezvoltării medicinei maghiare, împlinește 100 de ani de apariție. Primul ei număr a apărut în ziua de 4 iunie 1857.

Aceasta a fost o perioadă nespuse de întunecată în istoria Ungariei. După înăbușirea în sânge a revoluției din 1848, colonialiștii habsburgici au făcut tot ce

le-a stat în putință să oprească ajutorul funcționarilor guvernamentali, al jandarmilor și al armatei orice manifestare a libertății de gândire. Intreaga Ungaria e cuprinsă într-o vastă rețea de spionaj. Acțiunea de germanizare efectuată cu mijloace /din ce în ce mai draconice în domeniul vieții științifice și spirituale, nu era decât reflectarea pe plan intern a politicii pangermane pe care o ducea Austria.

Această perioadă de cumplită opresiune a avut repercusiuni directe și asupra dezvoltării medicinei maghiare experimentale care se găsea la începuturile ei. Publicația lui Bugat și Flor, Orvosi Tár (Arhiva medicală), care a apărut în 1831, e interzisă; asociațiile medicilor și naturaliștilor unguri sînt desființate, Academia maghiară de științe e condamnată la inactivitate. După 1850, numai Asociația medicilor din Buda-Pesta, izbuteste să întrețină suflul slab al mișcării medicale. Cu 25 de ani mai tirziu, evocînd epoca despotismului lui Bach, Korányi Frigyes ne dă un tablou impresionant al situației în care se afla medicina maghiară în acele vremuri: „Ciudate timpuri au fost atunci, atît de ciudate încît chiar noi care le-am trăit, de-abia ni le putem închipui azi. În 1848, revista Orvosi Tár a încetat să mai apară, și a urmat o perioadă în care Ungaria nu a avut nici o revistă medicală, nici o asociație medicală și în general, nici un fel de organizație medicală. Nu ne vedeam unii pe alții, nu știam unii despre ceilalți ce lucrează în domeniul științei, și trăiam așa ca în cea mai întunecoasă noapte. După 1848, răstimp de 9 ani, răstimp în care științele medicale au făcut progrese ca în nici o altă epocă, răstimp în care toate învățăturile științei mienerare s-au schimbat, cînd Rokitszky, Skoda, Virchow, Dubois Reymond, Cl. Bernard, Heinholtz și ceilalți numeroși reformatori îmbogățeau zi de zi tezaurul noii științe, iar fiecare zi pierdută făcea să crească maldărul problemelor ce așteptau să fie întregite. În epoca aceasta presa medicală maghiară a amuțit, iar cercurile medicale mai largi nu puteau să aștepte știri despre frământarea ce avea loc în oceanul științei, decît atunci cînd cite o undă răzbătea pînă la țărîmul nostru îndepărtat, sau cînd, o corabie înainta sub steag străin. E adevărat că universitatea a deschis teren culturii științifice, dar cu condiția ca aceasta să nu fie maghiară. Trebuia să alegem între a renunța la caracterul nostru național, sau a nu mai fi părtașii progresului... Dreptul de a educa, unii dintre noi nu l-au putut obține din cauza altitudinii pe care o luaseră în 1848, alții din cauza confesiunii, iar alții fiindcă își maghiarizaseră numele”. (O. H. 1882, nr. 23).

Tabloul zugrăvit de Korányi Frigyes nu conține nici o exagerare. După revoluția din 1848, și asupra medicinei maghiare s-au abătut zile grele. În timpul cînd a fost rector Virozsil Antal, unealta a politicii germane — limba maghiară a fost scoasă din învățămînt, la universitatea din Pesta. Numirea profesorilor se făcea după criteriul decisiv al loialității față de Viena, nu după acela al pregătirii științifice. Bugat Pál — acest Kazinczy al literaturii medicale maghiare — a fost demis de la catedră. Merey-Schöpf, precursorul pediatriei maghiare, — a fost silit să se expatrieze. Korányi Frigyes a trăit în exil timp de 13 ani la Nagykálló, Flor Ferenc, redactorul revistei Orvosi Tár, a fost obligat să se refugieze în provincie. Balassa János, întemeietorul chirurgiei maghiare moderne, a fost arestat cîteva luni și numai în 1851 și-a recupert catedra. Profesorii patrioți care au luat parte la revoluția din 1848: internistul Sauer Ignác și anatomo-patologul Arányi Lajos nu și-au putut recuipa catedra decît după efectuarea unor îndelungi anchete. Concordatul încheiat în 1855 cu Vaticanul, a oferit o nouă armă în mîna politicii de germanizare; e vorba anume de protestantism care a servit drept pretext pentru a împiedica pătrunderea în universitate a medicilor progresiști. Același pretext a constituit baza îndepărtării lui Markusovszky Lajos, asistentul lui Balassa, și a tergiversării numirii ca profesori a lui Wagner János și Korányi Frigyes.

Corpul profesoral era suprasaturat cu elemente filo-habsburgice „leale”, care au mers atît de departe cu servilismul lor, încît, în 1855, au încercat să împiedice numirea ca profesor a lui Semmelweis Ignác.

Politica învățămîntului în universitate era determinată de principiul celui mai rigid și necondiționat conformism. Atît în ceea ce privește programul și limba cit și manualele didactice, trebuiau să imite servil politica universității din Viena. Dar

principiul conformismului nu a însemnat un tratament identic sub raportul beneficiilor. Membrii corpului medical al universității din Pesta, împreună cu toate clinicile și institutele lor, au fost comasați în clădirea strimță și necorespunzătoare din strada Világ. Baza spitalicească a clinicilor, puține la număr, lipsea aproape de desăvârșire. Numărul de pacienți al spitalelor clinice era ridicol de mic, iar spitalele din Buda și Pesta refuzau cu obstinație să fie folosite în scopuri didactice.

Austria nu era dispusă să aducă nici un sacrificiu material pentru facultatea de medicină a poporului maghiar îngenunchiat, cu toate că din Ungaria storcea un sfert din veniturile de stat ridicate la suma de 250.000 de fiorini.

Și ca și cum această necruțătoare politică dusă în domeniul culturii de către guvernarea din Viena n-ar fi suficientă; unii colaboratori ai publicațiilor medicale vieneze, întrebunțau un ton batjocoritor și malițios cind scriau despre corpul profesorilor universității maghiare, pe care o numeau, cu superioritate, universitate de mina a doua.

Dar înfrângerea revoluției nu a putut să amuțească decât vreme-nic forțele patriotice. Medicii progresiști care încă în 1848 au năzuit să imprime universității și culturii medicale maghiare un profil modern, au început din nou să se grupeze.

În fruntea acestui grup de medici însuflețiți de tendințe patriotice progresiste a stat chirurgul Balassa János.

Noile idei nu puteau însă să învingă decât cu ajutorul unei reviste medicale maghiare de largă răspândire. Această revistă trebuia să devină tribuna și, în același timp, organul de recrutare a adepților noilor idei. În jurul lui Balassa János s-au grupat prietenii și colaboratorii săi: Markusovszky Lajos, Semmelweis Ignác, Korányi Frigyes, întemeietorul de mai târziu al medicinei interne științifice în Ungaria, pediaterul Bókai János, internistul Wagner János, chirurgul Lumnitzer Sándor, oftalmologul Hirschler Ignác, patologul Jendrassik Jenő, fiziologul Balogh Kálmán și alți cercetători.

Ideea înființării revistei „Orvosi Hetilap” s-a născut în cercul prietenilor lui Balassa János. Sarcina muncii redacționale i s-a încredințat lui Markusovszky Lajos, om cu o excelentă pregătire și eminent organizator.

Scopul pe care și l-a propus revista a fost complex și plin de răspundere: să ducă mai departe inițiativa pornită de generația lui Bugát pentru înnoirea limbajului medical maghiar, să recupereze cit mai grabnic rămânerea în urmă a medicinei maghiare introducând metoda modernă a cercetărilor științifice experimentale și prin aceasta, să integreze medicina maghiară, capabilă de inițiative creatoare, în circuitul medicinei mondiale. Acest scop nu putea fi realizat decât printr-o luptă hotărâtă, stăruitoare, împotriva fantasmagoriilor „fiziofiei naturii” și a concepției patologice depășite despre diferitele „crize” și „febre” prin lichidarea institutelor medicale perimate și prin dezvoltarea multilaterală a orientării clinice.

În articolul program apărut în primul său număr, revista O. H. scrie astfel: „Scopul nostru este promovarea medicinei printre noi și prin noi, sa atragem colegilor noștri luarea aminte asupra studiilor și descoperirilor științifice ale medicinei mondiale, să răspundim și să introducem la noi în țară cit se poate de minuțios procedeele patologiei cauzale, să păstrăm în folosul patriei noastre experiențele specialiștilor noștri eminenți... să valorificăm materialul instructiv al institutelor și spitalelor noastre; să contribuim la cunoașterea situației sanitare a țării și a bogățiilor ei, precum și la înălțarea științifică și morală a profesiei de medic”. (O. H. 1857, p. 3).

Bazele medicinei experimentale trebuie create „cu toate că noi înșine, cu mâinile noastre, fără prea mare glorie și folos, trebuie să săpăm și să ducem pe umeri materialul de construcție (O. H., 1858, p. 5). Dar cunoașterea și asimilarea bazelor medicinei experimentale nu constituie decât primul pas. Ținta urmărită e clară: întemeierea unei medicine maghiare creatoare, autonome. „Cultura adevărată nu poate veni și nici nu vine niciodată dinafară, ea poate să înflorească numai pe baze naționale, iar operele spirituale ale celorlalte popoare nu sîntem în stare să le apreciem și să le valorificăm după complicitatea lor impo-tanță, decât dacă, în ceea ce

privește comorile spiritua'le comune, putem să ne asumăm, nu numai ro'ul cumpărătorului, ci și pe acela al vinzătorului". (O. H., 1860, p. 1).

Aceste tendințe apar nu numai ca o reacție împotriva germanizării. Ele sînt un răspuns dat probleme'or din ce în ce mai urgente a'le medicinei maghiare. După 1848, dar mai cu seamă după 1867, dezvoltarea relațiilor capitaliste s-a accelerat, în ciuda tuturor îngrădirilor feudale, iar acest proces a făcut sa se ivească și în domeniul sanitar numeroase probleme ce-și așteptau soluționarea. Trebuie să notăm însă că mai puternic decît marile sarcini ce stăteau în fața grupului de la O. H., erau forțele politice și „științifice" aliate în opoziție față de acest grup.

În istoria medicinei maghiare va rămîne veșnic meritul medicilor progresiști de la O. H., că au dus această luptă în condiții inegale. Ei au fost conștienți de faptul că: „După cum în viața unui om fiecare vîrstă își are caracterul ei propriu, tot astfel în istoria generațiilor, fiecărei epoci îi revine o sarcină bine determinată" (Markusovszky: Scrieri alese, Budapesta, 1905, p. 10). Iar această generație a avut menirea să pună bazele medicinei experimentale pătunsă de spiritul gîndirii materialiste, ale învățămîntului medical modern și ale igienei publice).

II.

Chiar de la începutul apariției sale, scopul principal al revistei, propagat și urmărit în mod consecvent, a fost *intemeierea unei medicine maghiare pe baze științifice experimentale*. În acest sens, O. H. a popularizat neconștient orientarea clinică, care datorită cercetărilor lui Laennec, Auenbrugger, Skoda și a altora a dus la revoluționarea metodelor de investigație aplicate în medicina internă. O. H. a văzut progresul pe care l-a marcat teoria patologiei celulare a lui Virchow în comparație cu teoriile anterioare, clădite pe diferite speculații. Este un merit cu totul remarcabil al revistei, acela că nu a luat atitudine numai împotriva unilateralității vechii patologii umorale și solidară, ci și-a dat seama, în același timp, și de unilateralitatea directivei anatomo-patologice precum și de periculo'ul ce rezultă din aceasta. Revista a adoptat punctul de vedere al orientării fiziologice și, îndeosebi al lucrărilor lui Magendie și Cl. Bernard. Ea a privit fenomenele fiziologice și patologice în chip unitar.

Markusovszky se detașează deopotrivă de arida concepție empiristă, care înșiră mecanic observațiile și nu este „în clar cu limitele, drepturile și menirea empiriei și teoriei", i-e teamă de generalizările filozofice și de vitalism, și de învățăturile neștiințifice despre „crizele străvechi, transpirațiile returnante și forțele nenaturale". Markusovszky a știut că „studiul medicinei va consta întotdeauna din fapte și teze empirice, dar știința nu va fi decît în măsura în care, luînd în considerare obiectul și metodele ei, va putea să fie fizică, anatomie, fiziologie sau chimie. Acolo unde aceasta încetează să existe, încetează și știința. Acolo sînt numai fapte: fapte răzlețe și nelămurite, care își așteaptă deslușirea de la știință, ceea ce e dincolo de acestea; oricît de împodobite ar fi cuvintele în care e înfățișată, caracterizată, clasificată, orînduită, nu e altceva decît închipuirea și presupunerea care taie, de obicei, drumul adevărului, și îi pune pe retori și visători în lumina de cercetători ai naturii. În tărîmul acesta al medicinei care nu a devenit încă știință, se mai află încă aroganța goală, ignoranța, misticismul, aici sînt îngrămădite mijloacele de vindecare care nu țin seama de esența și caracterul bolii, această „parte" a medicinei se va restrînge din ce în ce mai mult, pe măsură ce se răspîndește știința, iar în ceea ce din urmă, va deveni o imposibilitate, la fel ca astrologia în astronomie, alchimia în chimie sau forța diabolică în mecanică" (Markusovszky Op. cit. p. 231).

Opoziția lui Markusovszky față de pozitivism și mistică implică un punct de vedere funcțional bine determinat. Atît în domeniul fiziologiei cît și în acela al patologiei, el caută legile mișcării materiale. Dar cu concepția sa materialist-mecanicistă nu poate să delimiteze fenomenele fiziologice față de fenomenele fizice și chimice.

Respingind atacurile vitalismului, Markusovszky afirmă cu mândrie: „Cu oricâtă îngrijorare ar privi adepții așa-zisei cu ture spirituale, tendința materialistă a culturii mondiale de azi, materia e moartă numai atunci când ei au făcut-o să fie moartă, și oricâte anateme ar arunca asupra culturii de azi, cei a căror putere a fost zdruncinată de ea, cred că omenirea poate să aștepte de la această cultură care a reabilitat percepția senzorială în drepturile ei, cel puțin atita cit de la cultura care s-a socotit îndreptățită să deducă lumca din eu... și care deși nu a cercetat legile vieții, nu a săvârșit totuși, ca, în numele lui Dumnezeu, să impună lumii cu forța propriile sale legi” (Op. cit. p. 175).

Markusovszky cere o știință, al cărei cercetător să aibă în fața lui „natura vie, veșnic schimbătoare dar veșnic aceeași, în toată măreția ei”, unde el, cercetătorul, ca un scafandru, „să caute și să descopere prin examinarea obiectelor celor mai mari și celor mai mici, a sănătății și a bolii, aceleași legi ale vieții” (Op. cit. p. 57).

Acest materialism istorico-naturalist — care nu e străin însă de anumite elemente agnostice — se manifestă mult mai răspicat la alți colaboratori ai revistei O. H., mai ales în articolele lui Balogh Kálmán și Jendrassik János, în care, cel puțin în unele dintre ele, apar în mod meindios idei dialectice și materialiste.

Intr-un articol redacțional, scris probabil de Balogh Kálmán, se accentuează următoarele: „Se știe că medicina de azi a scuturat cătușele patologiei solidară și umorale, la fel după cum a depășit unilateralitatea școlii anatomo-patologice și a respins aplicarea strimțată a unor teze luate din chimie pentru explicarea fenomenelor biologice” (O. H., 1862, p. 11). Medicina nu se poate dezvolta decit pe baza cunoașterii multilaterale a realității și respinge tezele „unilaterale și dogmatice aduse cu trufie în fața publicului”.

Același punct de vedere îl călăuzește și pe Jendrassik Jenő: „știința care se limitează la studierea funcțiilor normale ale organismului și cea altă, care cercetează relațiile vieții patologice, nu se bazează pe principii antimonice; ba mai degrabă, amindouă constituie părțile întregitoare ale aceleași științe despre viață, în înțelesul că prima servește de temelie pentru cea de a doua” (O. H., 1862, p. 859).

Concepția fiziologică și patologică asemănătoare, a colaboratorilor revistei O. H. marchează punctul de pornire a orientării funcționale progresiste, ale cărei baze au fost puse în domeniul patologiei, la sfârșitul secolului trecut, de Hőgyes Endre, Korányi Sándor, Lechner Károly și alții.

Dar revista O. H., cere aplicarea științei experimentale nu numai în articole teoretice de orientare generală. Din primul moment al apariției sale, a susținut lucrările cercetătorilor maghiari pregătite în spirit experimental. Și-a deschis coloanele pentru teoria lui Semmelweis Ignác despre febra puerperală. Redactorul principal al revistei, Markusovszky a reușit să-l convingă pe Semmelweis, după 15 ani de tăcere, să-și apere teoria, iar pentru concepțiile străbălute de spiritul revoluționar al acestuia, revista a dus o luptă temerară și stăruitoare. O. H. a publicat lucrările lui Balassa János despre examenul laringoscopic și operațiile laringiene efectuate sub controlul acestuia, despre chirurgia plastică, despre imobilizarea gontelor tuberculoase etc., de asemenea, a publicat lucrările lui Korányi despre modificările splinei în malarie și despre lues; apoi articolele lui Bokai János. Revista a mai publicat cu regularitate cercetările fiziologice ale savantului progresist ceh, I. Czermák, care a ocupat cîțva timp catedra de la Pesta; lecțiile de patologie generală ale lui Cl. Bernard, cercetările de igienă ale lui Pettenkoffer, și dări de seamă despre studiile lui Botkin în legătură cu bolile splinei.

Cu privire la relațiile romîno-maghiare are o deosebită importanță faptul, că între anii 1877—1888 în O. H. au apărut primele lucrări științifice ale lui Victor Babeș. Babeș a avut legături prietenești cu Fodor Jozsef, Hőgyes Endre și a fost sincer atașat de Markusovszky L., Korányi F., și Bokai I. În acest sens este concludent faptul, că Babeș a lucrat și a publicat împreună cu Korányi F. și Irsai Artur asistentul lui Bokai János.

Cercurile medicale din Ungaria au cunoscut, pentru prima oară, concepția epocală a lui Louis Pasteur, din coloanele revistei O. H., iar după 1866, această revistă a adoptat în mod consecvent, concepția darwinistă. Într-un articol redacțional, ocupându-se cu darwinismul, se spun următoarele: „Lucrarea lui Darwin despre originea speciilor este fără îndoială cea mai importantă lucrare care s-a scris despre zoologie de la apariția concepției zoologice a lui Cuvier și a concepției evoluționiste a lui Bâer, și se poate prevedea că de-a lungul anilor, probabil al secolelor, ea va fi ca un fir călăuzitor pentru toți aceia care se vor ocupa în mod științific cu importanța regnului animal”. (O. H. 1866, p. 170).

Revista își exprimă consternarea în legătură cu faptul că Academia Franceză refuză dirz concepția lui Darwin, și nu e dispusă să-l primească pe Darwin ca membru al ei, decît în cazul în care marele savant își va renege ideile. O. H. notează cu ironie: „Se vede că Academia de științe a ajuns de-abia acum în epoca în care se afla colegiul cardinalilor de la Roma, atunci cînd s-a cerut lui Galilei să declare, împotriva convingerii sale: că pămîntul nu se mișcă” (O. H. 1870, p. 542). Această combatere a obscurantismului și a misticii nu este un fenomen izolat. Korányi Frigyes demască scamantismul și a misticii în două articole explicate pe baze științifice stigmatele religioase, ale *Luizei Lateau*, care a stirnit o mare vîlvă. În 1876 apare un articol în care se constată următoarele: „de cînd medicina s-a abătut de la concepția potrivit căreia factorul diriguitor al tuturor fenomenelor biologice ar fi forța vitală, de atunci s-a înrădăcinat și în medicină orientarea experimentală fizică. Intocmai după cum orice mișcare poate fi redusă la forța de atracție și repulsie dintre două particule materiale, la fel fenomenele observate în corpurile organice, pot fi reduse la o mișcare tot atît de simplă”. (O. H. 1876, p. 386).

Așa cum rezultă din cele de mai sus, această concepție încearcă să reducă toate mișcările după modul materialistilor mecaniciști, la mișcarea moleculară, dar, în aceeași timp, se opune hotărît șarlataniei vitaliste care tinde să separe forța de materie și să-i atribuie o existență spirituală independentă. Unul dintre colaboratorii revistei, probabil Balogh Kálmán, adoptă în această chestiune, în chip vădit și conștient, punctul de vedere materialist. „Orientarea epocii prezente, căreia marile cuceriri și progresul realizat pe baza lor își datorează existența, constă într-o lege naturală simplă, anume că energia e legată de materie și că orice activitate se manifestă printr-o astfel de energie. Acesta e materialismul. Măști îi aduc injurii, îl defăimează și vor să-l rasloarne cu vorbe. E o încercare neroadă ce dovedește doar lipsa de gândire a adversarilor care, prin înlăturarea materialismului doresc, nici mai mult nici mai puțin, decît să răstoarne totul cu susu-n jos”. (O. H., 1863, p. 617—19).

Cunoscînd aceste vederi progresiste ale revistei, nu e de mirare că în anul 1870, cînd reacțiunea clericală și nobiliară a reușit să obțină înființarea unei catedre de homeopatie, unul dintre colaboratorii lui O. H. notează cu ironie: „... coincidența amintită de noi, existentă între interesele ultramontane și homeopatice, și-a găsit o strălucită ilustrare în senat, prin faptul că tocmai magnații noștri cu seninamente distinși bisericesti și în parte, adepți ai spiritismului, au fost aceia care au susținut învățătura nouă (pentru ei)”. Dar se poate regreta că nu preacinstitele lor soții au izbutit să înființeze catedra de homeopatie în locul acelei catedre universitare de știință religioasă, pe care ei au plănuț-o, dacă nu ne înșelăm, cu cîțiva ani înainte, în contra științelor naturii lipsite de dumnezeu; dar, așa se vede, că din pricina lipsei de știință și de alte lucruri, au renunțat la ea. Acolo, de partea exorcismului și a magnetismului, bucurîndu-se pe deasupra de patronajul femeilor frumoase, homeopatia ar fi avut o poziție mai pompoasă și mai sigură decît în arena plină de praf a științelor ordinare”. (O. H., 1870, p. 343).

Aceste articole nu au fost îndreptate împotriva bazelor religiei. Markusovszky de pildă, socotea că religia trebuie să-și aibă locul ei în societate. Ele s-au opus însă cu hotărîre încercării reacțiunii clericale de a schimonosi științele naturii pe măsura intereselor ei, și au respins, mai ales, atacurile furioase și repetate ale acestei reacțiuni împotriva materialismului istorico-naturalist.

Conducătorii revistei O. H. au fost pe deplin conștienți de faptul că nu e suficient să te declari adeptul noii orientări științifice. Pentru ca medicina maghiară să poată înflori, e necesară și reforma radicală a învățământului universitar. „Eminenți profesori de specialitate, institute și așezăminte științifice dotate cu clădiri încăpătoare și înzestrate corespunzător, sisteme de predare și examinare care să asigure succesul învățământului — iată cei trei factori de care depinde, în mod esențial, înflorirea științei în universitatea noastră” scrie Markusovszky. (Op. cit. p. 93).

Revista O. H. a denunțat cu mult curaj factorii care au împiedicat dezvoltarea facultății de medicină, mai cu seamă între anii 1857—1867. Ea a condamnat regimul învățământului și al manualelor, dictat de la Viena, regim care „ne oferă din domeniul științelor numai atita cit și prin persoanele, care convin intereselor administrative și politicii schimbătoare a Vienei” (Op. cit. p. 53).

Revista a cerut îndepărtarea acelor profesori care propagau concepții perimate. „Să nu permitem ca așezămintele destinate științelor să decadă, dintr-un motiv sau altul, în așa măsură, încât să devină institute pentru ocrotirea invalizilor” (Op. cit. p. 62). „Savanții-minune” care își închipuie că sînt capabili să țină „conferințe universitare în domeniul tuturor științelor” și nu au o temerară pregătire, sînt ironizați în cuvinte usturătoare.

Cînd după înfringerea de la Solferino, Austria e constrinsă să îndulcească regimul autoritar aplicat în Ungaria, făcînd unele concesiuni mișcării maghiare de independență, prin publicarea diplomei din 1860, grupul lui Balassa János înaintează guvernului un memoriu, în care cere așezarea învățământului universitar pe baze științifice și extinderea pregătirii medicale clinice. În epoca aceasta, O. H. constată în repetate rânduri că: „Sintem pe deplin conștienți de concepția noastră „periculoasă”, cînd îndrăznim să afirmăm că în mare parte structura universității a devenit încă de mult perimată, că viața ei e de mult o vegetare și că, mai devreme sau mai tîrziu, lumoa își va da seamă că nu trebuie numai să vezi acest lucru ci să-l și măturisești. (Markusovszky, Op. cit. p. 78).

Reforma învățământului medical întîrzie. După moartea lui Balassa, Markusovszky e acela care preia conducerea grupului medical progresist, iar după 1867, tot el, în funcția sa de responsabil al ministerului de interne pentru problemele medicale și universitare, obține posibilitatea de a-și duce la îndeplinire proiectele și ideile. El a desfășurat o activitate demnă de toată lauda. Högyes Endre scrie: „În această perioadă de reforme, orice idee mai importantă în legătură cu problemele medicale de la noi din țară, a izvorit fie direct din creierul lui Markusovszky, fie indirect”.

În anul 1860, studenții facultății de medicină publică în revista O. H. o scrisoare deschisă în care cer manuale maghiare. „Nu avem manuale — spun ei — aceste cuvinte exprimă cea mai urgentă dintre nevoile noastre resimțite atît de amărui.” (O. H. 1860, p. 511).

Revista își însușește această revendicare legitimă și datorită inițiativei luate, se înființează Editura medicală maghiară, sprijinindu-se numai pe propriile ei forțe.

Pentru promovarea limbajului medical modern, revista O. H. a editat un dicționar medical în redactarea lui Balogh Kálmán Din inițiativa lui Markusovszky a fost întemeiat, în 1880, fondul științific universitar care i-a purtat numele.

Revista O. H. a ridicat din nou în discuție problema dezvoltării clinicilor. Ea a dovedit că în spitalele universitare, din cauza aglomerației și a condițiilor necorespunzătoare, bîntuie erisipelul (1859). În 1860 și în 1873, s-a opus — încercării de a se înființa clinicile universitare departe de oraș. De asemenea, a cerut utilizarea spitalelor din Pesta în procesul învățământului universitar.

Dezvoltarea instituției universitare a docenței, pentru a cărei înflorire O. H. a luptat cu mullă stăruință, a atras după sine înființarea unor noi catedre clinice. În preajma lui 1900, numărul catedrelor universitare se ridicase de la 13, la 22. O. H. a cerut mereu ca tinerii specialiști să fie trimiși pentru călătorii de studii în străinătate. Să fie trimiși cit mai mullți oameni de specialitate „în centrele științifice unanim recunoscute.

pentru ca, întorcându-se de acolo, să ne facă să fim din ce în ce mai independenți față de străinătate" (Markusovszky, Op. cit. p. 62).

O. II. a susținut și sprijinit călătoria de studii în străinătate a lui Victor Babeș între anii 1882—1884. Cercul lui Markusovszky a jucat un rol important în numirea lui Babeș ca profesor extraordinar. Luptind contra fracțiunii reacționare a corpului profesoral, Korányi și Bokai au reușit să obțină pe lângă numirea ca profesor a lui Babeș și înființarea unui institut pentru ca savantul român să-și poată continua cercetările.

În ciuda rezultatelor obținute, dezvoltarea medicinei nu a înaintat în ritmul dorit de cercurile medicale maghiare progresiste. Construcția clinicilor stagnează. Și în 1873, Markusovszky constată cu amărăciune: „Prima generație care a urgerat și a pregătit aceste construcții, a îmbătrânit, în parte a și murit; tineretul din ultimele două decenii, a privit zi de zi înainte, dar nu a putut să ajungă pe pământul făgăduinței. Cât va mai dura această situație? Și ori de câte ori s-a ridicat problema, întotdeauna am ajuns că a trebuit să ne mulțumim cu promisiuni în loc de clădiri”. (Markusovszky, Op. cit. p. 135).

În statul capitalist, dezvoltarea științei s-a lovit de limitele de clasă și de aceea înființarea celei de a treia universități maghiare, pe care Markusovszky o reclama cu în-sufleteire încă în 1882, s-a realizat numai în anii premergători primului război mondial.

În schimb în ciuda protestului opiniei publice medicale și a lui Eötvös Iosif, ministrul instrucției, clasa conducătoare a izbutit să obțină introducerea catedrei de homeopatie la facultatea de medicină. În cuvintele articolului din O. II. răzbate o îndreptățită amărăciune, cînd vorbește despre noua catedră: „De ce nu? E adevărat că în mare parte, școlile noastre primare sînt numai pe hîrtie. . . La Cluj trebuie să întemeiem o universitate, iar de 40 de ani urgem construirea institutelor universității din Pesta, institute pentru patologia experimentală, anatomia patologică, toxicologie, histo-patologie, fizica medicală și igiena publică, e adevărat apoi că nu avem profesori de istoria medicinei și de metodologia științelor — dar toate acestea nu au nici o importanță. Aceste științe pot fi învățate și în alte centre. . . În schimb în Europa, pînă în ceasul de față, catedră de homeopatie nu există. S-ar cuveni să contribuim și noi cu ceva la propășirea științelor. Fără îndoială că pentru aceasta avem destulă știință, și dacă nu se găsește un medic, sarcina și-o asumă foarte bucuros, un preot, un prefect sau chiar o excelență, cu ajutorul cărții profesorului Argenti. . . În timp ce la Roma este ridicată problema mîntuirii sufletelor, prin canoe de credință și eclezie, iar prin proclamarea infailibilității se pune capăt tuturor sovăririlor și disensiunilor, la noi, în scopul salvării trupului, se aprobă printr-o lege specială, dogma homeopater: care, în numele libertății, e octroită pe știință. Și aici, și acolo, izvorul din care pornesc aceste aspirații e același”. (O. II. 1870, p. 372).

Autorul articolului își dă seama că aceeași reacțiune care se manifestă din ce în ce mai puternic în viața politică, se străduiește în același timp să frîneze, să încătușeze materialismul istorico-naturalist.

Dezvoltarea relațiilor capitaliste, prin industrializarea și urbanizarea pe care le implică, a ridicat problemele de igienă publică pe primul plan al interesului.

De la început, grupul O. II. a apreciat importanța extraordinară a problemelor de igienă publică. Potrivit concepției lor burgheze, membrii acestui grup au văzut în statul burghez un organ mai presus de clase, capabil să rezolve toate problemele de igienă. Markusovszky spune că importanța igienei „merge mină în mină cu desăvîrșirea organismului statului și cu ridicarea culturii, iar necesitatea ei crește pe măsură ce populația se înmulțește, orașele se dezvoltă și numărul întreprinderilor industriale devine mai mare iar calitatea lor se ameliorează”. (Op. cit. p. 18).

Acesta este punctul de vedere care îi călăuzește pe colaboratorii revistei atunci cînd acordă o atenție deosebită cercetării relațiilor igienice din Ungaria. Ei critică situația existentă în inclusiv, și afirmă că după datele științei moderne, regimul alimentar vegetarian e insuficient. „Dacă potrivit afirmațiilor făcute de știință în acest sens, constatăm că în unele inclusiv se propagă scrofala, tuberculoza, lingoarea și alte boli, avem datorita sa cercetăm în ce măsură contribuie la aceasta regimul alimentar, condițiile de trai și locative, lipsa de primenire a aerului ș.a.m.d.” (O. II., p. 1860).

Într-unul din primele numere ale revistei, Korányi Frigyes cere în mod energic luarea unor măsuri preventive, iar un colaborator extern, Mátihé János, medic de circum-

scripție la Huedin, descrie în culori zguduitoare situația sanitară deprimantă a populației românești. Tuberculoza, leuesul, bolile de ochi ereditare sînt numeroase în comunele situate la poalele munților, iar cauza acestor boli sînt condițiile de viață dezastruoase în care trăiesc țărăni, „sărăcia chinătoare”.

Revista semnaleză, de asemenea, grelele condiții de lucru ale muncitorilor romîni de la munte. Din pricina greutateilor ce ridică, invaliditatea prematură este foarte frecventă. Nu se descriu în chip realist, locuințele din cartierul Ferencváros, care sînt mai degrabă becuri decît locuințe, unde igriasia, aerul viciat și murdăria alcătuiesc adevărate cuburi de infecție, „viespare de boală care fac ravagii din tată în fiu, provocînd degenerarea fizică și morală a mai multor generații” (O. P. 1863, p. 503).

Cerînd o știință la nivel înalt și autonomă, revista îi avertizează, în același timp, pe medici să nu se îndepărteze de viață. „Știința acționează asupra vieții, în schimb ia de la viață impulsurile activității și direcției sale” — scrie Markusovszky (Op. cit. p. 177). „Acea părere a cercetărilor, după care știința trebuie dezvoltată independent de viața practică, numai pentru ea însăși, nu o consideram nicidecum justă, ci dimpotrivă o socotim neîndreptățită. . . . Va recunoaște oricine că o singură lucrare care satisface deopotrivă exigențele științei și ale vieții practice, prețuiește mai mult decît trei lucrări care sînt folositoare numai citorva oameni”. (O. I. 1864, p. 508).

Balassa, Jendrassik, Korányi și Markusovszky sînt redactorii proiectului de funcționare a Consiliului general de igiena publică. Consiliul a luat ființă în anul 1868, fiind organul consultativ al ministerului de interne; el a avut un rol indiscutabil în procesul de centralizare igienică.

O. H. și Markusovszky au sprijinit cu căldură înființarea catedrei de igienă la universitatea din Pesta. În ordine cronologică, această catedră al cărei prim titular a fost Fodor József în 1874, e a doua în lume.

În mare măsură, e meritul luptei pe care au dus-o Markusovszky și Fodor, faptul că s-a înființat asociația generală de igienă, apoi pregătirea legii sanitare etc.

Aceste realizări au dus la înflorirea sanitară a Ungariei. Dar nu-i mai puțin adevărat că înființarea acestei instituții nu a putut să însemne rezolvarea radicală a problemelor de igienă publică, deoarece după cum se știe, igiena publică este o problemă socială, iar cauza mizeriei sanitare a clasei muncitoare trebuie căutată. Așa cum au dovedit-o Marx și Engels, în însăși exploatarea creată de sistemul capitalist și nu poate fi rezolvată fără lichidarea acesteia.

În vremea cînd a apărut, revista O. H. a fost singura publicație medicală maghiară, iar cînd Markusovszky Lajos s-a despărțit de ea, presa medicală maghiară era în plin proces de dezvoltare și de specializare. Cei 32 de ani care s-au scurs în acest răstimp au fost hotărîtori pentru progresul medicinei maghiare. Se născuse medicina maghiară pe baze științifice, capabilă de contribuții originale: temeiul pe care s-a putut înălța edificiul medicinei maghiare moderne. Cînd vorbim de luptele și realizările acestei epoci, trebuie să precizăm și locul ce i se cuvine revistei O. H., revista care a stimulat și a încurajat toate ideile medicale progresiste din vremea aceea. În istorie, și la fel și în istoria științelor, nu toate meritele revin acelor care realizează prin creațiile lor coapte, mature, la cel mai înalt nivel, cerințele epocii. . . . în istoria națiunilor, — scrie Markusovszky — nu întotdeauna influența cea mai rodnică și binefăcătoare asupra vieții și destinului omenirii o au acei oameni al căror nume strălucște triumfător cu litere de aur, umplînd cu puterea și fama lor o întregă epocă, ci deseori pe acei oameni modești care nu au adus nimic în afară de o idee nouă, sau de o descoperire, în aparență, de mică importanță”. (Op. cit. p. 20—21).

O astfel de idee nouă a adus și O. H. Lozinca ei a fost: „Litera (bucua) ucide, spiritul dă viață”. — Numai aceea știință trăiește și dă viață, care își are rădăcinile adînc înfipte în realitatea autohtonă, dezvoltînd mai departe, în mod creator, rezultatele științei internaționale, adevărurile ei universal valabile.